

Zmiany w postępowaniu o podział sumy uzyskanej z egzekucji – uwagi wybrane

1. Wprowadzenie

Na mocy nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego¹, dokonanej ustawą z dnia 9 marca 2023 r.², nastąpiła istotna w skutkach reforma sądowego postępowania egzekucyjnego. Przeprowadzone zmiany objęły również przepisy o podziale sumy uzyskanej z egzekucji, a w szczególności: przepisy ogólne o podziale sumy uzyskanej z egzekucji (art. 1025, 1028 i 1028¹ k.p.c.)³;

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 ze zm.); dalej: k.p.c. lub Kodeks.

² Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614), ustawa weszła w życie dnia 1 lipca 2023 r.; dalej: nowelizacja k.p.c. z 2023 r. lub nowelizacja marcowa.

³ Z dniem 1 października 2023 r. zmieniono również brzmienie art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c. Nowelizacja ta polega na wprowadzeniu do powyższego przepisu pojęcia „minimalne wynagrodzenie za pracę” w miejsce „najniższe wynagrodzenie za pracę określone w odrębnych przepisach”. W 2023 r. w omawianej kategorii dodano również należności zasądzone na rzecz pokrzywdzonego lub osób wykonujących prawa pokrzywdzonego w postępowaniu karnym. Przepis art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c. nie dotyczy zatem należności zasądzonych w postępowaniu cywilnym, które nie zostały objęte uprzywilejowaniem w ramach przewidzianej w tym przepisie kategorii zaspokojenia. Zauważmy, że o dodaniu do omawianej kategorii należności zasądzonych na rzecz pokrzywdzonego lub osób wykonujących prawa pokrzywdzonego w postępowaniu karnym stanowi art. 2 ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r., poz. 2600

przepisy o podziale sumy uzyskanej przez egzekucję z wynagrodzenia za pracę (art. 1029 i 1031 k.p.c.); przepisy o podziale sumy uzyskanej przez egzekucję z ruchomości, wierzytelności i innych praw majątkowych (art. 1033 k.p.c.⁴); przepisy o podziale sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości (na mocy nowelizacji dodano art. 985 § 1¹ k.p.c.); przepisy o kosztach egzekucji (art. 770 § 3 k.p.c.).

Niejednokrotnie przepisy o podziale sumy uzyskanej z egzekucji świadczeń pieniężnych mają charakter odsyłający⁵, jak np. art. 1033 § 2 k.p.c., czy art. 1029 § 3 k.p.c. Oceniając zmiany przeprowadzone na mocy nowelizacji marcowej, należy mieć zatem na uwadze zarówno reformę przepisów ogólnych (art. 1023–1028¹ k.p.c.), jak i przepisów szczególnych, regulujących podział sumy uzyskanej z egzekucji prowadzonej określonymi sposobami egzekucji świadczeń pieniężnych, z uwzględnieniem wewnątrzsystemowych powiązań zachodzących między tymi przepisami.

Ze względu na skalę nowelizacji postępowania w przedmiocie podziału sumy uzyskanej z egzekucji dalsze wywody zostaną ograniczone do kwestii wybranych. Po pierwsze, należy ustalić, czy wprowadzenie szczególnego rodzaju zabezpieczenia przyszłych należności alimentacyjnych, będącego równocześnie zmianą kategoryzacji należności wymienionych w art. 1025 k.p.c., pretenduje do rangi efektywnego sposobu ochrony wierzycieli alimentacyjnych, realnie oddziałującego na wzrost skuteczności egzekucji należności alimentacyjnych. Po drugie, warto poddać pod dyskusję zarysowany przez ustawodawcę model powództwa o ustalenie nieistnienia prawa, na zaspokojenie

ze zm.), który wedle art. 33 tej ustawy wchodzi w życie dnia 1 października 2023 r., a więc tego samego dnia, który jako dzień wejścia w życie nowego brzmienia art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c. został oznaczony w ustawie z dnia 9 marca 2023 r. (nowelizacja marcowa).

⁴ Przepis ten w zakresie, w jakim reguluje podział sumy uzyskanej przez egzekucję z wierzytelności i innych praw majątkowych, dotyczy również egzekucji z rachunków bankowych (art. 889–893⁴ k.p.c.).

⁵ Są to odesłania wewnątrzsystemowe. W ten sposób powstają powiązania wewnątrzsystemowe, których skala nasila się proporcjonalnie do częstotliwości nowelizacji Kodeksu, nie rzadko negatywnie oddziałując na przejrzystość tej ustawy – na temat analizy doktrynalnej tych powiązań oraz ich istoty zob. spośród wielu: S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 22–23; P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ k.p.c.)* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej k.p.c.*, pod red. P. Ryłskiego, Warszawa 2020, s. 163–164.

którego pozostawiono sumy na rachunku depozytowym Ministra Finansów (art. 1028 § 4 k.p.c.). Po trzecie, pod uwagę należy wziąć nowy kształt uzupełniającego planu podziału, podporządkowanego dyspozycyjności wierzyciela w stopniu stawiającym pod znakiem zapytania funkcjonalność regulacji objętej art. 1028¹ k.p.c. Wymienione wyżej zagadnienia wymagają rozwinięcia w dalszych rozważaniach.

2. Zabezpieczenie przyszłych należności alimentacyjnych

Nowelizacja przepisów o podziale sumy uzyskanej z egzekucji, przeprowadzona ustawą z dnia 9 marca 2023 r., w swym założeniu miała wzmocnić ochronę udzielaną wierzycielom alimentacyjnym⁶. Ustawodawca zmienił dotychczasową kolejność⁷ zaspokojenia należności z kwoty uzyskanej z egzekucji, wprowadzając nową kategorię należności alimentacyjnych przyszłych, w wysokości stanowiącej równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę za okres roku na każdego wierzyciela prowadzącego egzekucję (art. 1025 § 1 pkt 2¹ k.p.c.). Należności te podlegają zaspokojeniu bezpośrednio po należnościach zaspokajanych w kategorii drugiej, tj. po należnościach alimentacyjnych, które dookreślono jako „wymagalne” (art. 1025 § 1 pkt 2 k.p.c.). Przy czym, jeżeli komornik prowadzi kolejną egzekucję, wówczas zabezpieczona na rachunku depozytowym kwota podlega uzupełnieniu do sumy stanowiącej równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę za okres dwóch lat – na każdego wierzyciela prowadzącego egzekucję należności alimentacyjnych⁸.

⁶ Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm RP IX kadencji, druk sejmowy nr 2650, s. 64 [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2650> (dostęp: 28.02.2024).

⁷ Jak wskazano w orzecznictwie, należności alimentacyjne stwierdzone tytułem wykonawczym złożonym przez wierzyciela na podstawie art. 1036 k.p.c. są zaspokajane w kolejności określonej w art. 1025 § 1 pkt 2 k.p.c. Należności ujmowane w planie podziału zawsze podlegają bowiem zaspokojeniu według kolejności ściśle ustalonej w ustawie (por. uchwała SN z dnia 26 listopada 2009 r., z III CZP 104/09, OSNC 2010/5/76); regulacje nie pozwalają na jakiegokolwiek odstępstwa, nawet na podstawie art. 5 k.c. (por. postanowienie SN z dnia 16 lutego 1999 r., I CKN 1011/98, Legalis nr 75571).

⁸ Por. art. 1025 § 8 zd. 2 k.p.c. Hipoteza tego przepisu została skonstruowana z wykorzystaniem uznaniowej formuły „w razie potrzeby”.

Powyższa zmiana, jednoznacznie ukierunkowana na wzrost skuteczności egzekucji świadczeń alimentacyjnych, nie została zrównoważona żadnym innym rozwiązaniem mogącym wpłynąć na możliwość zaspokojenia wierzytelności o niższym stopniu uprzywilejowania (art. 1025 § 1 pkt 3–10 k.p.c.). Samo zobiektywizowanie kwoty podlegającej złożeniu na rachunek depozytowy Ministra Finansów, które w założeniu projektodawcy miało czynić „wynik egzekucji bardziej przewidywalnym dla wierzycieli egzekwujących i hipotecznych”⁹, nie bilansuje radykalnej zmiany dotychczasowej hierarchii wierzytelności zaspokajanych według planu podziału i skutków, które się z tym wiążą. Kwota przypadająca na poczet należności alimentacyjnych niewymagalnych w dniu sporządzenia planu podziału tworzy tzw. fundusz żelazny¹⁰.

Zmiana kategorii uprzywilejowania, polegająca na dodaniu art. 1025 § 1 pkt 2¹ oraz § 3² k.p.c., posiada niewątpliwie największy ciężar gatunkowy spośród zmian przepisów ogólnych o podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Jest ponadto pierwszym ogniwnem szerszego „pakietu ochronnego”, którym ustawodawca objął wierzycieli alimentacyjnych i przypadające im należności. Wspomniany „pakiet ochronny” wpisuje się w doktrynalne rozumienie przywileju egzekucyjnego, tj. skutecznego względem pozostałych wierzycieli uprawnienia do zaspokojenia własnej wierzytelności przed innymi wierzytelnościami¹¹. Interes prawny wierzycieli, których należności zaspokajane są w kategorii czwartej (określonej w art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c.) lub niższej, ustępuje zatem przed szczególnymi potrzebami wierzycieli alimentacyjnych, „którzy po sprzedaży egzekucyjnej najczęściej najcenniejszego składnika majątku dłużnika tracą widoki na zaspokojenie przyszłych rat alimentacyjnych”¹².

W nawiązaniu do wyżej przyjętej tezy o pakietowym charakterze uprzywilejowania wierzytelności alimentacyjnych, należy przejść do wskazania

⁹ Uzasadnienie projektu ustawy..., *op. cit.*, s. 65.

¹⁰ Depozyt, służący zabezpieczeniu przyszłych należności alimentacyjnych, w uzasadnieniu projektu nowelizacji k.p.c. nazwano *sui generis* „funduszem żelaznym” (Uzasadnienie projektu ustawy..., *op. cit.*, s. 65). Określenie to wrasta w język prawniczy.

¹¹ M. Uliasz, Z. Woźniak, *Podział sumy uzyskanej z egzekucji* [w:] *System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2020, s. 1362.

¹² Uzasadnienie projektu ustawy..., *op. cit.*, s. 65.

drugiego elementu „pakietu ochronnego”, którym ustawodawca objął te należności, uregulowanego w art. 1025 § 7 k.p.c. Jego istotą jest obowiązek pozostawienia na rachunku depozytowym Ministra Finansów sumy stanowiącej równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę za okres roku – na każdego wierzyciela prowadzącego egzekucję należności alimentacyjnych, o ile zachodzą podstawy do przyjęcia, że należności zabezpieczone zgodnie z art. 1025 § 1 pkt 2¹ k.p.c. nie wystarczą na pełne zaspokojenie przyszłych należności tych wierzycieli. Regulacja objęta przepisem art. 1025 § 7 k.p.c. zasługuje na miano drugiego elementu „pakietu ochronnego” z tego względu, że w odróżnieniu od sum pozostawionych na rachunku depozytowym Ministra Finansów na podstawie art. 1025 § 1 pkt 2¹ i § 3² k.p.c., nie prowadzi do rozszkodowania kwot przypadających wierzycielom uczestniczącym w podziale sumy uzyskanej z egzekucji (nie wpływa zatem na kategoryzację należności), lecz *de facto* pozbawia dłużnika prawa do jakiegokolwiek sumy przypadającej po zaspokojeniu wierzycieli. Suma wskazana w art. 1025 § 7 k.p.c. pochodzi bowiem z kwoty przypadającej dłużnikowi po zaspokojeniu wszystkich wierzytelności, o których mowa w art. 1025 § 1–6 k.p.c. Co więcej, decyzję o zdeponowaniu sumy wskazanej w art. 1025 § 7 k.p.c. ustawodawca pozostawił tym razem organowi egzekucyjnemu, co może sugerować hipotezę, że pełne urzeczywistnienie *ratio legis* nowelizacji k.p.c. z 2023 r. będzie skłaniało organ egzekucyjny do zachowania zgodnego z dyspozycją tego przepisu w każdym przypadku. Nieostrość hipotezy art. 1025 § 7 k.p.c., w zakresie w jakim oddziałuje na dyskrecjonalność decyzji organu egzekucyjnego¹³, uniemożliwia pozytywną ocenę regulacji zawartej w tym przepisie. Normatywny zwrot: „o ile zachodzą podstawy do przyjęcia”, że już zabezpieczone należności nie wystarczą na pełne zaspokojenie przyszłych należności niewymagalnych, jak się wydaje będący literalną modyfikacją formuły „uzasadnionej podstawy”¹⁴, nie precyzuje dostatecznie

¹³ W doktrynie słusznie zaznaczono, iż wnikliwa analiza, czy zachodzą podstawy do przyjęcia, że kwoty zabezpieczone zgodnie z art. 1025 § 1 pkt 2¹ k.p.c. wystarczą na pełne zaspokojenie przyszłych należności wierzycieli alimentacyjnych, może być poważnie utrudniona – zob. A. Szymańska-Grodzka, *Komentarz do art. 1025 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szancibły, Warszawa 2023, s. 1579.

¹⁴ Taką konstrukcją semantyczną posłużono się w treści przepisu art. 801 § 2–3 k.p.c.

zakresu zastosowania wymienionego przepisu. Abstrahując jednak od uwag terminologicznych, należy wyrazić obawę, że w większości postępowań egzekucyjnych dłużnikowi nie będzie należała się już jakakolwiek kwota, skoro – po pierwsze – wedle art. 1025 § 2¹ i § 3² k.p.c. zdeponowaniu podlegają kwoty w wysokości rocznego minimalnego wynagrodzenia za pracę na każdego wierzyciela prowadzącego egzekucję, a po drugie – dynamiczny wzrost minimalnego wynagrodzenia za pracę¹⁵ wprost proporcjonalnie oddziałuje na wysokość sum składanych na rachunek depozytowy. Skoro zatem po zaspokojeniu wszystkich wierzytelności wymienionych w art. 1025 § 1–6 k.p.c. dłużnikowi nie będzie już przypadała żadna kwota pieniężna, powstaje adresowane do praktyki pytanie, czy depozyt w zakresie, o którym mowa w art. 1025 § 7 k.p.c., ma w ogóle rację bytu, i czy w praktyce przepis ten nie stanie się fikcją¹⁶.

Na tle dotychczasowych rozważań powstaje pytanie, czy „pakiet ochronny” uzasadniający uprzywilejowanie wierzytelności alimentacyjnych, któremu dedykowane są przepisy art. 1025 § 1 pkt 2¹, § 3² i § 7–8 k.p.c., należy utożsamiać z „pakietem wierzycielskim” służącym *stricto* ochronie wierzycieli alimentacyjnych? Odpowiedź na to pytanie komplikuje się w perspektywie takich kwestii, jak – po pierwsze – niezależność wysokości zdeponowanych sum w stosunku do rzeczywistej wysokości należności alimentacyjnych oraz – po drugie – wynikająca ze specyfiki prowadzenia rachunku depozytowego Ministra Finansów możliwość dysponowania przez tego Ministra zgromadzonymi na tym rachunku środkami¹⁷. Zaakcentowanie tych spostrzeżeń nie pozostaje

¹⁵ Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 września 2023 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2024 r. (Dz.U. z 2023 r., poz. 1893), od dnia 1 stycznia 2024 r. ustala się minimalne wynagrodzenie za pracę w wysokości 4242 zł, zaś od dnia 1 lipca 2024 r. ustala się minimalne wynagrodzenie za pracę w wysokości 4300 zł. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2024 r.

¹⁶ Zastosowanie dyskrejonalnego przepisu art. 1025 § 7 k.p.c. nie prowadzi już do zmniejszenia kwoty przypadającej dla wierzycieli uczestniczących w podziale, lecz do ograniczenia, a *de facto* do wręcz całkowitego wyczerpania kwoty przypadającej dłużnikowi po zaspokojeniu wszystkich wierzytelności, o których mowa w art. 1025 § 1–6 k.p.c.

¹⁷ Art. 83a ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1270 ze zm.). W uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 2509, Sejm RP VII kadencji [online:] <https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2509>; dostęp: 28.02.2024), wyraźnie wskazano na cel ustawy w postaci dążenia do zmniejszenia potrzeb pożyczkowych

bez wpływu na ustalenie rzeczywistego beneficjenta regulacji określonej jako „fundusz żelazny”. Wierzyciele alimentacyjni skorzystają ze zdeponowanych kwot jedynie w granicach wysokości swych należności (a więc w granicach należnych świadczeń alimentacyjnych zasądzonych w tytule wykonawczym)¹⁸. Niezależnie od zastrzeżeń w kwestii konstrukcji „funduszu żelaznego”, jest jednak poza sporem, że wierzyciele alimentacyjni są beneficjentami zmian przeprowadzonych w przepisach o podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Kompilując powyższe rozważania, wydaje się zasadne, by omawiany „pakiet ochronny” utożsamiać z pojęciem *sui generis* (osobliwego, szczególnego rodzaju) „pakietu wierzycielskiego”, co uzasadniają również kolejne mankamenty związane z tą konstrukcją, o czym będzie mowa w dalszej części rozważań.

Zauważmy, że wejście w życie nowych przepisów o „funduszu żelaznym” skłania do hipotezy o degradacji materialnoprawnego uprzywilejowania wierzycieli hipotecznych. Wierzycielom tym, uczestniczącym w postępowaniu podziałowym na podstawie planów podziału sporządzonych od dnia 1 lipca 2023 r., ustawodawca uniemożliwił wykonanie praw wynikających z zabezpieczenia rzeczowego ustanowionego przed tą datą. Nowelizacja k.p.c. z 2023 r. w zakresie spraw w toku (*facta pendentia*)¹⁹ przyjęła zasadniczo system aktualizacji (bezpośredniego działania prawa nowego), czemu wyraz daje art. 19 ust. 1 tej ustawy. Szczególna regulacja intertemporalna dotyczy jednak postępowania podziałowego. Zgodnie z art. 21 ust. 5 ustawy nowelizującej do planów podziału sporządzonych przed dniem wejścia w życie tej ustawy (a więc do dnia 30 czerwca 2023 r. włącznie) nie stosuje się przepisów art. 1025 § 1 pkt 2¹

Skarbu Państwa, a przez to obniżenie poziomu długu publicznego i minimalizowanie kosztów jego obsługi. Wykorzystanie aktywów finansowych jednostek sektora finansów publicznych zmniejszy potrzeby pożyczkowe i ułatwi zarządzanie płynnością budżetu państwa. Spostrzeżenia prezentowane w niniejszym punkcie opracowania były już przedmiotem szerszej dyskusji przeprowadzonej podczas Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej nt. „Między postępowaniem rozpoznawczym a egzekucyjnym”, która odbyła się dnia 27 października 2023 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

¹⁸ Równowartość rocznego miesięcznego minimalnego wynagrodzenia deponowana jest przy tym dla każdego wierzyciela oddzielnie.

¹⁹ Zob. więcej na temat zdarzeń prawnych i sytuacji prawnych, na które może oddziaływać prawo nowe, z uwzględnieniem *facta praeterita*, *facta pendentia* i *facta futura*: R. Duminić, *The principle of non-retroactivity of the law in the Romanian civil code*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały 2020, nr 1(26), s. 66.

i § 3², art. 1029 § 3 oraz art. 1033 § 2 k.p.c. w brzmieniu znolizowanym. Nowe przepisy o tzw. „funduszu żelaznym” znajdują zastosowanie tylko do planów podziału sporządzonych od dnia wejścia w życie nowelizacji k.p.c. z 2023 r., lecz przyjęte przez ustawodawcę reguły intertemporalne kompletnie pomijają relację czasową między datą sporządzenia planu podziału a datą (chwilą) ustanowienia hipoteki.

Prawo postępowania cywilnego jest tzw. prawem instrumentalnym, co oznacza, że urzeczywistnia ono materialne prawa jednostki i zapewnia ich wykonanie²⁰. Oddziaływanie nowelizacji prawa procesowego (sądowego postępowania egzekucyjnego) na prawo materialne w sposób degradujący nabyte przywileje wierzycieli hipotecznych²¹, można odczytywać jako poważną destabilizację stosunków prawnych ukonstytuowanych w przeszłości (tj. przed wejściem w życie nowelizacji k.p.c. z 2023 r.)²². Zgodnie z paremią *tempus regit actum*, „czas”, tzn. stan prawny istniejący w danym czasie, „rządzi czynnością”, czyli decyduje o skutkach powstałego w tym czasie faktu prawnego²³. Skutki prawne danego zdarzenia są zasadniczo określane przez przepisy obowiązujące w chwili jego wystąpienia²⁴. Tymczasem wierzyciele hipoteczni, których hipoteki zostały ustanowione przed dniem 1 lipca 2023 r., zostali bezprecedensowo pozbawieni istoty swego uprzywilejowania w tych wszystkich

²⁰ Zob. A. Marciniak [w:] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2023, s. 35. Autor ten wskazał, że prawo postępowania cywilnego, jako prawo instrumentalne, jest prawem służącym „urzeczywistnieniu czy tylko ustaleniu prawa materialnego w ujęciu indywidualno-konkretnym”.

²¹ Por. art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1984 ze zm.); dalej: u.k.w.h. Jak wskazał A.W. Bartz, „hipoteka sądowa zapewnia wierzycielowi zabezpieczenie, a pośrednio i zaspokojenie, niezależnie od jakiegokolwiek postępowania sądowego i od jakichkolwiek ograniczeń” – A.W. Bartz, *Pytanie nr 57. Czy wierzytelności i prawa, zabezpieczone hipotecznie po wpisie o wszczęciu egzekucji, mają być z sumy, uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości, zaspokojone dopiero po należnościach wierzyciela egzekwującego?*, PPC 1934, nr 9, s. 281.

²² Nowelizacja k.p.c. z 2023 r. w omawianym zakresie zaburza zatem relację między prawem materialnym a procesowym. Tymczasem skutki zdarzeń cywilnoprawnych powinno się oceniać na podstawie prawa obowiązującego w chwili ich powstania – M. Pietrzyk, *Co nowego w postępowaniu o podział sumy uzyskanej z egzekucji*, M.Prawn. 2023, nr 9, s. 597.

²³ Zob. uchwały SN: z dnia 17 maja 1990 r., III CZP 24/90, OSNCP 1991/2–3/18; z dnia 29 listopada 1991 r., III CZP 123/91, OSNCP 1992/6/101; z dnia 5 lipca 2002 r., III CZP 36/02, OSNC 2003/4/45; z dnia 17 kwietnia 2009 r., III CZP 16/09, OSNC 2010/1/16.

²⁴ Wyrok SN z dnia 24 stycznia 2023 r., II PSKP 2/22, Legalis nr 2879385.

przypadkach, gdy plan podziału został sporządzony w dniu 1 lipca 2023 r. lub w dacie późniejszej²⁵.

Skoro postępowanie podziałowe konstrukcyjnie opiera się na kategoryzacji należności wierzycieli uczestniczących w planie podziału, zbytnim uproszczeniem byłaby teza, wedle której źródłem derogacji praw nabytych, tj. materialnoprawnego uprzywilejowania wierzycieli hipotecznych, jest dodanie nowej kategorii zaspokojenia (art. 1025 § 1 pkt 2¹ k.p.c.)²⁶. Przyczyny powyższego stanu rzeczy można upatrywać w wadliwości regulacji intertemporalnej. Należy postawić tezę, że skutki regulacji intertemporalnej zawartej w art. 21 ust. 5 nowelizacji k.p.c. z 2023 r. są porównywalne ze skutkami wstecznego działania prawa. W najnowszym orzecznictwie Sąd Najwyższy przypomina, że: „O retrospektywności (retroakcji niewłaściwej, retrospekcji) mowa wówczas, gdy w sytuacjach będących «w toku», czyli w złożonych faktach prawnych lub trwałych stosunkach prawnych, dawne prawo określa skutki zdarzeń zaistniałych przed zmianą przepisów, natomiast nowe prawo ma zastosowanie od chwili jego wejścia w życie zgodnie z zasadą bezpośredniego działania ustawy nowej”²⁷. Wydaje się, że z takim właśnie przypadkiem mamy do czynienia wobec derogacji istoty zabezpieczenia hipotecznego (pierwszeństwa zaspokojenia z nieruchomości przysługującego wierzycielowi hipotecznemu) przez przyjęte w nowelizacji k.p.c. z 2023 r. regulacje intertemporalne. Wskutek tych regulacji dochodzi bowiem do ingerencji prawa nowego w złożone fakty prawne lub trwałe stosunki prawne powstałe w przeszłości (prawa nabyte), poprzez zmianę prawa na przyszłość, tj. nowelizację oddziałującą

²⁵ Zob. szeroko: A. Kościółek, *Zabezpieczenie należności alimentacyjnych przyszłych w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji (fundusz żelazny)*, PPE 2024, nr 1, s. 67–71.

²⁶ Dodanie nowej kategorii zaspokojenia przyszłych należności alimentacyjnych (art. 1025 § 1 pkt 2¹ k.p.c.) może natomiast wywoływać pewne zastrzeżenia co do realizacji prawa do egzekucji, przysługującego wierzycielom prowadzącym tę egzekucję, których należności wymienione są w art. 1025 § 1 pkt 10 k.p.c. Wątek ten nadaje się do odrębnego opracowania.

²⁷ Wyrok SN z dnia 24 stycznia 2023 r., II PSKP 2/22, Legalis nr 2879385. Z kolei zakaz retroakcji właściwej został uregulowany w art. 3 k.c., zgodnie z którym ustawa nie ma mocy wstecznej, chyba że to wynika z jej brzmienia lub celu. W powyższym wyroku podkreślono, że względy słusznościowe nie są samoistnym czynnikiem uzasadniającym wyłączenie stosowania zasady *lex retro non agit*, jeśli nie zostały odzwierciedlone w brzmieniu ustawy lub nie wynikają z jej celu.

*pro futuro*²⁸. Nowelizacja ta niweczy istotę prawa nabytego w przeszłości. O ile ingerencja ta może budzić wątpliwości w perspektywie zgodności z konstytucyjną zasadą demokratycznego państwa prawnego, to trzeba przyjąć, że nie daje się pogodzić z wynikającymi z niej zasadami pochodnymi²⁹, takimi jak: zasada dostatecznej określoności prawa, zasada zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz zasada przyzwoitej legislacji³⁰. Zasada zaufania obywatela do państwa i prawa jest źródłem zasady ochrony praw nabytych, z której wywodzi się m.in. zasada nieretroakcji³¹. Głównym zarzutem stawianym nowelizacji k.p.c. z 2023 r. jest zatem naruszenie przez ustawodawcę obowiązku takiego formułowania nowych przepisów, które szanuje „interesy w toku”³². Pierwszeństwo zaspokojenia z nieruchomości, przysługujące wierzycielowi hipotecznemu, nie ma charakteru bezwzględnego, czemu wyraz daje regulacja art. 1025 k.p.c.³³ Jednakże specyficzna zależność między realizacją tego pierwszeństwa a datą sporządzenia planu podziału, powstała po wejściu w życie nowelizacji k.p.c. z 2023 r., jest co najmniej dyskusyjna. Poprzez powiązanie nowych zasad kategoryzacji należności w planie podziału zarówno z datą powstania hipoteki, jak i z datą sporządzenia planu podziału, możliwe byłoby uniknięcie zgłaszanych w niniejszym opracowaniu zastrzeżeń w kwestii naruszenia zasady ochrony praw nabytych wierzycieli hipotecznych. Nowa hierarchia należności zaspokajanych z kwoty uzyskanej z egzekucji znajduje tymczasem zastosowanie zarówno do wierzytelności hipotecznych

²⁸ Nie sposób jednak nie zauważyć, że ingerencja prawa nowego w złożone fakty prawne lub trwałe stosunki prawne powstałe w przeszłości, poprzez zmianę prawa na przyszłość, jest jednak pod pewnymi warunkami dopuszczalna zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jak i Trybunału Konstytucyjnego – zob. zamiast wielu: uzasadnienie postanowienia SN z dnia 16 września 2004 r., IV CZ 108/04, Glosa 2006, nr 2, s. 9; uzasadnienie wyroku TK z dnia 9 czerwca 2003 r., SK 12/03, OTK ZU-A 2003/6/9 oraz powołane tam orzecznictwo.

²⁹ Zob. też: postanowienie SN z dnia 6 września 2023 r., II NSKP 30/23, Legalis nr 2983220; wyrok SN z dnia 14 lutego 2023 r., II USKP 223/21, Legalis nr 2932882.

³⁰ Zob. szeroko: J. Derlatka, *Uprzywilejowanie wierzycieli w podziale sumy uzyskanej z egzekucji sądowej – uwagi konstytucyjne i procesowe*, PPK 2024, nr 2(78), s. 117 i n.

³¹ J. Mikołajewicz, *Pojmowanie „państwa prawnego” w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej [w:] Polskie dyskusje o państwie prawa*, pod red. S. Wronkowskiej, Warszawa 1995, s. 101.

³² Por. wyrok TK z dnia 25 listopada 1997 r., K 26/97, OTK 1997/5–6/64.

³³ A. Śmieja, *Zalety i słabości hipoteki na tle ogólnej charakterystyki instytucji*, Rejent 1995, nr 1, s. 160.

wierzycieli mających (już w chwili ustanowienia hipoteki) świadomość co do tego, które należności są uprzywilejowane w planie podziału w stopniu wyższym od należności zabezpieczonych hipotecznie, jak i wobec wierzytelności hipotecznych przysługujących tym wierzycielom, którzy w dacie ustanowienia hipoteki nie byli w stanie przewidzieć zmiany prawa procesowego zagrażającej kolejności ich egzekucyjnego zaspokojenia.

Przechodząc do kolejnego wątku, należy zauważyć, że przepisy o podziale sumy uzyskanej z egzekucji (w tym art. 1025 k.p.c.) mają charakter bezwzględnie obowiązujący, podobnie jak bezwzględna jest potrzeba ochrony wierzycieli alimentacyjnych. Na podstawie art. 1083 § 4 k.p.c. dłużnik może wprawdzie zażądać zawieszenia postępowania egzekucyjnego po uiszczeniu wszystkich wymagalnych świadczeń alimentacyjnych, składając na rachunek depozytowy Ministra Finansów sumę równą sumie świadczeń alimentacyjnych za sześć miesięcy z równoczesnym umocowaniem komornika do podejmowania tej sumy (art. 1083 § 4 k.p.c.). Obligatoryjne w tym przypadku zawieszenie postępowania egzekucyjnego co do świadczeń alimentacyjnych wymagalnych w przyszłości³⁴ nie wyłącza podejmowania przez komornika czynności mających na celu wykonanie tytułu wykonawczego w przyszłości, w tym zajęcia majątku dłużnika (art. 1083 § 5 k.p.c.). *Nota bene* analogiczną formułą czynności organu egzekucyjnego podczas zawieszenia postępowania

³⁴ W przypadku egzekucji świadczeń alimentacyjnych z wynagrodzenia za pracę (art. 1088 k.p.c.) dłużnik może żądać umorzenia „egzekucji” (art. 883 § 2 k.p.c.). Po wprowadzeniu art. 1083 § 4 k.p.c. (dodanego ustawą z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych, Dz.U. z 2018 r., poz. 771, która weszła w życie dnia 1 stycznia 2019 r.) w doktrynie zdiagnozowano zbieg tego przepisu z regulacją art. 883 § 2 k.p.c., który z kolei dotyczy żądania przez dłużnika umorzenia „egzekucji” prowadzonej z wynagrodzenia za pracę co do świadczeń wymagalnych w przyszłości, jeżeli uiszczy wszystkie świadczenia wymagalne i złoży na rachunek depozytowy Ministra Finansów sumę równą sumie świadczeń alimentacyjnych za sześć miesięcy, z równoczesnym umocowaniem komornika do podejmowania tej sumy. Uzasadnione jest ujęcie zakładające, że art. 1083 § 4 k.p.c. ma charakter szczególny wobec art. 883 § 2 k.p.c. – zob.: A. Marciniak, *Komentarz do art. 1083 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095*¹, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, s. 1476; P. Rawczyński, *Komentarz do art. 1083 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Ryłskiego, A. Olasias, Legalis 2023, Nt 13.1; M. Michalska-Marciniak, *Zawieszenie postępowania egzekucyjnego przez komornika na wniosek wierzyciela lub dłużnika [w:] Zawieszenie sądowego postępowania egzekucyjnego. Podstawy i skutki*, pod red. J. Jagieły, Sopot 2023, rozdz. VIII, pkt 3.5; M. Drabik, *Komentarz do art. 1083 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023, s. 1756.

egzekucyjnego ustawodawca posłużył się w art. 820³ § 3 k.p.c.³⁵ Depozyt z art. 1083 § 4 k.p.c., w przeciwieństwie do „funduszu żelaznego”, stanowi zabezpieczenie dłużnika przed toczącym się postępowaniem egzekucyjnym i znajduje zastosowanie jeszcze przed przejściem tego postępowania do fazy podziałowej³⁶. Czynności komornika mające na celu „zabezpieczenie”³⁷ składników majątku dłużnika poprzez ich zajęcie, czy dokonanie opisu i oszacowania, nie obejmują wszystkich następujących kolejno po sobie czynności egzekucyjnych we właściwym postępowaniu egzekucyjnym (jak wskazano w doktrynie, komornik w czasie zawieszenia postępowania nie może zbyć zajętych składników majątku dłużnika)³⁸. Nie uwzględniają też czynności³⁹ podejmowanych w postępowaniu podziałowym. Jeżeli natomiast dłużnik zwleka z uiszczeniem świadczeń wymagalnych, komornik podejmie postępowanie z urzędu. Depozyt z art. 1083 § 4 k.p.c. nie stanowi zatem surogatu „funduszu żelaznego”, a zakresy zastosowania analizowanych przepisów o złożeniu

³⁵ Przepis ten dotyczy przypadku, gdy komornik na wniosek dłużnika zawiesza postępowanie prowadzone na podstawie tytułu wykonawczego w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności wyroku zaocznego, nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym, upominawczym albo elektronicznym postępowaniu upominawczym, jeżeli dłużnik przedstawi zaświadczenie określone w art. 139 § 5 k.p.c., z którego wynika, że wyrok zaoczny lub nakaz zapłaty został doręczony pod innym adresem aniżeli miejsce zamieszkania dłużnika ustalone w postępowaniu egzekucyjnym.

³⁶ Zawieszenie postępowania egzekucyjnego, przy braku zwłoki dłużnika w uiszczeniu świadczeń wymagalnych, nie może doprowadzić do wykonania tytułu wykonawczego (wyegzekwowania świadczenia), ponieważ przepis art. 1083 § 5 zd. 1 *in fine* k.p.c. zezwala jedynie na podjęcie czynności, które mają „na celu wykonanie w przyszłości tytułu wykonawczego”, a więc na wypadek, gdyby dłużnik zwlekał z uiszczeniem świadczeń wymagalnych.

³⁷ Tzw. czynności zachowawcze.

³⁸ M. Borek, *Komentarz do art. 1083 k.p.c.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 2, pod red. T. Zembruskiego, Warszawa 2020, s. 1679. Autor ten wskazał, że z uwagi na potrzebę ograniczenia czynności komornika do minimum, „najbardziej racjonalne będzie zainicjowanie tych działań przez komornika wraz z podjęciem postępowania egzekucyjnego”. Stanowisko wyłączające zbycie składników majątku dłużnika w okresie zawieszenia postępowania egzekucyjnego przyjmuje się również w przypadku zawieszenia postępowania egzekucyjnego, o którym mowa w art. 820³ § 1 i 3 k.p.c. – zob. J. Jagieła, *Komentarz do art. 820³* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–109³¹*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, s. 662; O. Marcewicz-Kochnio, *Komentarz do art. 820³* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2017, s. 293.

³⁹ Czynności podejmowane w postępowaniu podziałowym przez organy tego postępowania mają charakter czynności procesowych – zob. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023, s. 140.

na rachunek depozytowy Ministra Finansów sumy przypadającej na poczet przyszłych świadczeń alimentacyjnych (art. 1083 § 4 k.p.c. i art. 1025 § 1 pkt 2¹ w zw. z § 3² k.p.c.) wykluczają się⁴⁰. Niezależnie od powyższego można jednak bronić tezy, że depozyt, o którym mowa w art. 1083 § 4 k.p.c., stanowi substytut „funduszu żelaznego” w tych wszystkich przypadkach, gdy przepisów o „funduszu żelaznym” nie stosuje się z uwagi na sposób prowadzenia egzekucji świadczeń pieniężnych. Wówczas bowiem depozyt z art. 1083 § 4 k.p.c. pełni samodzielną rolę *sui generis* zabezpieczenia przyszłych świadczeń wierzycieli alimentacyjnych, wyprzedzając postępowanie podziałowe i pretendując do funkcji spełnianej *de lege lata* przez „fundusz żelazny”.

Należy mieć przy tym na względzie, że co do zasady przepisy o „funduszu żelaznym” znajdują zastosowanie we wszystkich tych przypadkach, gdy w świetle przepisów k.p.c. zachodzi konieczność sporządzenia planu podziału. Organ egzekucyjny obligatoryjnie sporządza plan podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości (art. 1023 § 1 k.p.c.), jak też sumy uzyskanej z egzekucji, do której przepisy o egzekucji z nieruchomości stosuje się odpowiednio⁴¹. W przypadku zaś egzekucji z ruchomości, wynagrodzenia za pracę lub wierzytelności i innych praw majątkowych plan podziału powinien być sporządzony wtedy, gdy suma uzyskana z egzekucji nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli (art. 1023 § 2 k.p.c.). Przepisy o „funduszu żelaznym” zostały umiejscowione wśród przepisów ogólnych o podziale sumy uzyskanej z egzekucji, wobec czego na zasadzie *argumentum a rubrica*

⁴⁰ Odmienne, jak się wydaje, przyjęła A. Kościółek, której zdaniem „niewykluczone wydaje się uznanie zabezpieczania przyszłych należności alimentacyjnych przez przekazywanie odpowiednich sum na rachunek depozytowy za czynności mające na celu wykonanie w przyszłości tytułu wykonawczego. Skoro bowiem w ramach takich czynności dopuszczalne jest w szczególności zajęcie majątku dłużnika, podobną dopuszczalność można przyjąć w odniesieniu do zatrzymania odpowiednich kwot przez komornika w ramach sporządzania planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji, których celem jest przecież zabezpieczenie wykonania niewymagalnych jeszcze świadczeń alimentacyjnych” – *eadem*, *Zabezpieczenie należności...*, s. 75.

⁴¹ Obligatoryjnie plan podziału sporządzany jest również w przypadku egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa i gospodarstwa rolnego oraz egzekucji przez zarząd przymusowy nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym dłużnika – zob. A. Marciniak, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 465; I. Kunicki [w:] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2023, s. 642.

należy ustalać zakres jego zastosowania⁴². Ustawodawca przyjął wąski katalog wyjątków od zastosowania art. 1025 k.p.c. w tych wszystkich przypadkach, gdy z uwagi na sposób prowadzenia egzekucji świadczeń pieniężnych ustawa wymaga sporządzenia planu podziału. Przepisów o „funduszu żelaznym” nie stosuje się zatem, po pierwsze, gdy organ egzekucyjny sporządza plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji z wynagrodzenia za pracę (art. 1029 § 3 k.p.c.), a po drugie – w przypadku podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z wierzytelności mającej za przedmiot świadczenia bieżące (powtarzające się)⁴³, co wynika z art. 1033 § 2 k.p.c. w zw. z art. 1029 § 3 k.p.c. Zrównanie zasad sporządzania planów podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z wynagrodzenia za pracę oraz przez egzekucję z wierzytelności mających za przedmiot świadczenia bieżące (jak np. wynagrodzenia z tytułu zatrudnienia pozapracowniczego oraz należności z innych umów cywilnoprawnych) jest w pełni uzasadnione. Z uwagi jednak na wysokość sum, o których mowa w art. 1025 § 1 pkt 2¹ w zw. z § 3² k.p.c., a także bacząc na szerokie spektrum skutków spadku uprzywilejowania należności wymienionych w art. 1025 § 1 pkt 3–10 k.p.c.⁴⁴, pod doktrynalną dyskusję można poddać postulat ograniczenia zakresu zastosowania przepisów o „funduszu żelaznym” do podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości. Egzekucja świadczeń pieniężnych prowadzona tym sposobem pozwala bowiem uzyskać relatywnie wysoką sumę przeznaczoną do podziału, co w szczególności wychodzi naprzeciw interesom prawnym

⁴² Zob. w tej kwestii również wątpliwości zgłaszane przez M. Dziurdę – zob. M. Dziurda, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do zmian z 2023 roku*, Warszawa 2023, s. 550 i 555, który wyraził potrzebę oceny, czy przepisy o sumie żelaznej będą miały zastosowanie także w innych przypadkach, w których sporządza się plan podziału.

⁴³ Za świadczenie bieżące uznaje się w doktrynie „świadczenia okresowe, w których dłużnik w ramach tego samego stosunku cywilnoprawnego otrzymuje w jednakowych odstępach czasu takie samo świadczenie, najczęściej pieniężne lub rzeczy oznaczonych co do gatunku, a które nie są wyrażone w kwocie z góry całościowo określonej” – A. Barańska, *Komentarz do art. 1033 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, s. 1248. Za wierzytelność, której przedmiotem są świadczenia bieżące, można uznać należności wynikające z ubezpieczenia społecznego (zasiłki). Cech świadczeń bieżących nie mają natomiast należności wynikające z umowy ubezpieczenia majątkowego (odszkodowanie).

⁴⁴ Są to zarówno skutki doraźne (bliższe), tj. spadek skuteczności egzekucji, jak i dalsze, w postaci społecznej dezaprobaty dla działania wymiaru sprawiedliwości oraz organów publicznych realizujących funkcje władzy sądowniczej.

wierzycieli prowadzących egzekucję, uprzywilejowanych w ostatniej kategorii. Względnie, już w tym miejscu, można zaproponować określenie sumy zabezpieczonej na rachunku depozytowym Ministra Finansów za pomocą obiektywnego miernika określonej wielokrotności zasądzonych świadczeń alimentacyjnych, co pozwoliłoby zrównoważyć *ratio legis* omawianej regulacji z jej faktyczną dolegliwością i rzeczywistymi potrzebami uprawnionych. Drugi z postulatów w wyższym stopniu wpisuje się w założenia „systemowe” ochrony wierzycieli alimentacyjnych, wymagającej wzmocnienia w tych właśnie przypadkach, gdy suma uzyskana z egzekucji nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli. Można przypuszczać, że ograniczenie kwotowe sumy żelaznej „pogodzi” sprzeczne interesy wierzycieli alimentacyjnych, hipotecznych i wierzycieli prowadzących egzekucję, bowiem to te grupy wierzycieli najdotkliwiej odczują zastosowanie przepisów art. 1025 § 1 pkt 2¹, § 3², § 7–8 k.p.c. Generalne wyłączenie zastosowania wymienionych przepisów w postępowaniu dotyczącym podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z ruchomości, wierzytelności i innych praw majątkowych, w ślad za wycinkową regulacją art. 1033 § 2 k.p.c., mogłoby natomiast doprowadzić do wypaczenia istoty „funduszu żelaznego” i jego zasadniczego celu. Paradoksalnie bowiem to właśnie w tych najczęściej prowadzonych postępowaniach podziałowych interes wierzycieli alimentacyjnych wymaga najwyższej ochrony. Analizowane względy skłaniają do wniosku o potrzebie rewizji przyjętego *legis latae* miernika i limitu tzw. „funduszu żelaznego”.

3. Powództwo o ustalenie nieistnienia prawa objętego planem podziału

Wykonanie planu podziału dotyczy planu prawomocnego, a zaskarżenie planu w drodze zarzutów (art. 1027 k.p.c.) wstrzymuje wykonanie planu tylko w granicach zaskarżenia. Wykonanie planu nastąpi wówczas po uprawomocnieniu się postanowienia sądu⁴⁵, chyba że zostało wstrzymane przez zabezpieczenie

⁴⁵ Por. § 227 ust. 2 *in fine* rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2514 ze zm.) – sąd z urzędu przesłał komornikowi odpis prawomocnego postanowienia w przedmiocie planu podziału.

powództwa w sporze o ustalenie nieistnienia prawa. Od dnia 1 lipca 2023 r. ustawodawca doprecyzował, że powództwo o ustalenie nieistnienia prawa, na zaspokojenie którego pozostawiono sumy na rachunku depozytowym Ministra Finansów, po uprawomocnieniu się planu podziału może wytoczyć tylko ten uczestnik podziału, któremu przypadają niezaspokojone należności o pierwszeństwie równym lub niższym od kwestionowanego prawa (art. 1028 § 4 k.p.c.). Zgodnie natomiast z nowym art. 1028 § 5 k.p.c., plan podziału w zakresie podlegających wypłacie sum, które przypadają poszczególnym uczestnikom podziału, w razie uprawomocnienia się wywiera skutek na dzień jego sporządzenia. Plan podziału, z chwilą uprawomocnienia się, wywiera zatem skutek wsteczny, tj. skutek na dzień jego sporządzenia, ponieważ to na ten dzień, tj. dzień sporządzenia planu, ustala się wysokość należności odsetkowych⁴⁶. Zgodnie z art. 83a ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1270 ze zm.), Bank Gospodarstwa Krajowego zapewnia codzienne naliczanie odsetek na rachunku depozytowym. Jak wskazał projektodawca, z uwzględnieniem art. 808 § 2 zd. 2 k.p.c., odsetki narosłe na rachunku depozytowym od dnia sporządzenia planu podziału powinny przypadać wierzycielom, w kwocie proporcjonalnej do przydzielonej należności⁴⁷. Można jednak zasygnalizować pewne zastrzeżenia co do jednoznaczności tej konstatacji⁴⁸, skoro przepis art. 808 § 2 zd. 2 k.p.c. wskazuje, że odsetki należne za okres od dnia sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej w egzekucji do dnia wykonania planu zwraca się osobie uprawnionej. W doktrynie trafnie podkreślono, że nowelizacja k.p.c. 2023 r. jednoznacznie nie usunęła wątpliwości co do własności odsetek od sumy złożonej na rachunek depozytowy

⁴⁶ Por. art. 808 § 2 zd. 2 k.p.c.

⁴⁷ Uzasadnienie projektu ustawy..., *op. cit.*, s. 66; A. Szymańska-Grodzka, *Komentarz do art. 1028 [w:] Kodeks..., op. cit.*, s. 1597; M. Dziurda, *Kodeks..., op. cit.*, s. 552.

⁴⁸ Wątpliwości te akcentuje również A. Antkiewicz – tenże, *Komentarz do art. 1028 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod. red. P. Ryłskiego (red. nac.), A. Olas (red. cz. III), Legalis 2024, Nb 26. Zob. w doktrynie ponadto: A. Antkiewicz, *Odsetki od sum depozytowych na rachunkach bankowych sądów*, PPE 2009, nr 9, s. 59 i n.; K. Markiewicz, *Skutki złożenia uzyskanej w toku zabezpieczenia kwoty pieniężnej na rachunku depozytowym (art. 808 KPC)*, M.Prawn. 2020, nr 20, s. 1083; M. Jaślikowski, M. Krakowiak, *Odsetki od sum depozytowych na rachunkach bankowych sądów w planie podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości*, M.Prawn. 2010, nr 16, s. 884.

Ministra Finansów⁴⁹. Zauważmy, że dyspozycja nowego art. 1028 § 5 k.p.c. nie dotyczy planu podziału, do którego stosuje się przepis art. 1029 k.p.c., a więc planu podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z wynagrodzenia za pracę oraz egzekucję prowadzoną z wierzytelności mających za przedmiot świadczenia bieżące (art. 1033 § 2 k.p.c.).

Nowelizacja art. 1028 § 4 k.p.c. uzasadnia wytoczenie przez legitymowanego uczestnika podziału powództwa o ustalenie nieistnienia prawa, zabezpieczonego sumą zdeponowaną na rachunku depozytowym Ministra Finansów po uprawomocnieniu się planu podziału, co nie uchybia wytoczeniu powództwa również po zakończeniu postępowania egzekucyjnego⁵⁰. W poprzednim stanie prawnym nie brakowało sprzeciwu wobec dopuszczalności wytoczenia omawianego powództwa po uprawomocnieniu się planu podziału. Jak wywiódł SA w Szczecinie w wyroku z dnia 16 stycznia 2014 r. (I A Ca 656/13): „Art. 1028 § 4 k.p.c. należy interpretować w ten sposób, że powództwo o ustalenie nieistnienia wierzytelności może być wytoczone jedynie do czasu uprawomocnienia się planu podziału”⁵¹. Jeżeli nie doszło do wstrzymania wykonania planu podziału, wykonanie planu następuje niezwłocznie po jego uprawomocnieniu się⁵².

Założeniem nowej regulacji jest wyraźne oznaczenie kręgu podmiotów, którym przysługuje legitymacja do wytoczenia powództwa o ustalenie nieistnienia prawa, na zaspokojenie którego pozostawiono sumy na rachunku depozytowym Ministra Finansów. Legitymacja do wytoczenia powództwa o ustalenie nieistnienia prawa ma charakter ograniczony i przysługuje wierzycielom o pierwszeństwie równym lub niższym od kwestionowanego prawa i tylko wtedy, gdy ich należności nie zostały zaspokojone w planie prawomocnym. A zatem np. wierzyciel hipoteczny, którego należność została zabezpieczona określoną sumą pozostawioną na rachunku depozytowym Ministra Finansów

⁴⁹ A. Czarna, *Zaspokojenie wierzytelności w postępowaniu o podział sumy uzyskanej z nieruchomości* [w:] *Efektywność egzekucji sądowej w świetle kolejnej zmiany Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonej ustawą z 9.3.2023 r.*, pod. red. K. Markiewicza, Warszawa 2024, s. 158.

⁵⁰ Uzasadnienie projektu ustawy..., *op. cit.*, s. 66.

⁵¹ Legalis nr 895099. Por. też: A. Barańska, *Komentarz do art. 1028* [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1241.

⁵² Wyrok SA w Szczecinie z dnia 16 stycznia 2014 r., I A Ca 656/13, Legalis nr 895099.

z tego względu, że wierzytelność hipoteczna nie jest stwierdzona tytułem wykonawczym (art. 1036 § 2 k.p.c.), nie może drogą powództwa o ustalenie negatywne kwestionować uprawnienia do świadczeń alimentacyjnych zabezpieczonego sumą „funduszu żelaznego” (art. 1025 § 1 pkt 2¹ k.p.c.). W powyższym przykładzie wierzyciel hipoteczny jest wprawdzie uczestnikiem podziału, któremu przypadają należności o pierwszeństwie niższym od kwestionowanego prawa, lecz jest on jednocześnie beneficjentem kwoty pozostawionej na rachunku depozytowym, co wyłącza interes prawny tego wierzyciela w wytoczeniu powództwa o ustalenie negatywne. Wierzyciel hipoteczny, któremu natomiast w wyniku podziału nie przypadła żadna kwota, może kwestionować drogą powództwa istnienie obowiązku alimentacyjnego, by uzyskać zwolnienie sum pozostawionych na „funduszu żelaznym” na podstawie art. 1025 § 1 pkt 2¹ i § 3² k.p.c. Legitymację do wytoczenia powództwa posiada również niezaspokojony wierzyciel hipoteczny z gorszym pierwszeństwem wynikającym z prawa materialnego. O pierwszeństwie ograniczonych praw rzeczowych wpisanych do księgi wieczystej rozstrzyga chwila, od której liczy się skutki dokonanego wpisu (art. 12 ust. 1 u.k.w.h. w zw. z art. 1026 § 1 k.p.c.).

Pomimo krótkiego czasu obowiązywania nowych przepisów w doktrynie zgłoszono już słuszne zastrzeżenia w kwestii wąsko ujętego kręgu podmiotów legitymowanych do wytoczenia powództwa o ustalenie, o którym mowa w art. 1028 § 4 k.p.c., w szczególności dotyczące pominięcia legitymacji procesowej dłużnika. Nawiasem mówiąc, nie jest to pierwszy przypadek, kiedy mocą nowelizacji k.p.c. z 2023 r. ustawodawca, wprowadzając rozwiązania w swej istocie usprawniające i normalizujące przebieg postępowania egzekucyjnego, zapomina o legitymacji (czy to procesowej, czy tylko formalnej) dłużnika, czego kolejnym przykładem jest pominięcie dłużnika jako podmiotu legitymowanego do złożenia żądania sprzedaży ruchomości w drodze licytacji elektronicznej⁵³. Wracając do legitymacji procesowej, o której mowa w art. 1028

⁵³ Zgodnie z art. 879² § 1 k.p.c. komornik dokonuje sprzedaży w drodze licytacji elektronicznej na wniosek wierzyciela złożony po dokonaniu zajęcia, a jeżeli ruchomość została zajęta na zaspokojenie kilku wierzytelności dochodzonych w różnych postępowaniach, to sprzedaży ruchomości w drodze licytacji elektronicznej dokonuje się, jeśli zażądał tego którykolwiek z wierzycieli. Legitymacja do żądania sprzedaży ruchomości w drodze licytacji elektronicznej

§ 4 k.p.c., M. Pietrzyk trafnie wywiódł, że dłużnik wszak może być zainteresowany wytoczeniem omawianego powództwa dla zaspokojenia innych wierzycieli lub uzyskania zwrotu nadwyżki pozostałej po spłacie wszystkich wierzytelności⁵⁴. Jest to stanowisko trafne, tym bardziej że złożenie sum na rachunek depozytowy z art. 1025 § 1 pkt 2¹ w zw. z § 3² k.p.c., jak i na podstawie art. 1025 § 7 k.p.c., realnie wpływa na zmniejszenie kwoty przypadającej dłużnikowi po zaspokojeniu wszystkich wierzytelności, o czym była już mowa we wcześniejszych uwagach. Przyznanie dłużnikowi legitymacji do wytoczenia omawianego powództwa wpisuje się ponadto w założenia konstrukcyjne powództwa o ustalenie, skoro – w odróżnieniu od innych rodzajów powództw – podstawą prawną ochrony w postaci ustalenia „nie są indywidualne, konkretne upoważnienia wynikające z treści jednostkowych norm prawa materialnego, lecz ogólnie ujęty interes prawny powoda”⁵⁵. W omawianym przypadku źródłem legitymacji dłużnika powinien być szczególnego rodzaju stosunek prawny oparty na interesie prawnym powoda w uzyskaniu wyroku ustalającego⁵⁶.

jest *de lege lata* uregulowana analogicznie jak w przypadku egzekucji z nieruchomości – art. 986² k.p.c. Ustawodawca słusznie zrezygnował z ograniczającej formuły legitymacji przyznanej tylko temu wierzycielowi, na którego wniosek nastąpiło pierwsze zajęcie, lecz trudno znaleźć przekonujące argumenty za definitywnym pozbawieniem dłużnika prawa do zgłoszenia przedmiotowego żądania. Należy zatem poddać pod dalszą doktrynalną dyskusję propozycję przyznania dłużnikowi legitymacji do złożenia wniosku o dokonanie sprzedaży ruchomości oraz nieruchomości w drodze licytacji elektronicznej. Wydaje się, że przez wzgląd na zabezpieczenie przed ewentualnym obstrukcyjnym zachowaniem dłużnika, np. wskutek cofnięcia złożonego wniosku, można przemyśleć pewne propozycje zmierzające w kierunku zamierzonego i kontrolowanego ograniczenia dyspozycyjności dłużnika w tym zakresie. W doktrynie zasugerowano w tej kwestii w szczególności ograniczenie cofnięcia wniosku do chwili wyznaczenia licytacji elektronicznej, względnie uzależnienie skutku cofnięcia wniosku od zgody wierzyciela – zob. J. Szachta, *Kilka uwag na temat elektronicznej licytacji nieruchomości*, M.Prawn. 2022, nr 18, s. 959–960. Na szczególną uwagę zasługuje również stanowisko I. Kunickiego, który *de lege ferenda* aprobuje przyznanie dłużnikowi prawo do złożenia wniosku o wyznaczenie licytacji elektronicznej, odmówiłby jednak tej stronie możliwości cofnięcia wniosku – I. Kunicki, *Elektroniczna licytacja ruchomości z sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, Warszawa 2019, s. 71.

⁵⁴ M. Pietrzyk, *Co nowego...*, *op. cit.*, s. 599. W tym samym kierunku: A. Barańska, M. Kostwiński, *Komentarz do art. 1028 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, S. Cieślaka, Warszawa 2024, Nb 15; A. Szymańska-Grodzka, *Komentarz do art. 1028 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023, s. 1597.

⁵⁵ E. Warzocha, *Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1982, s. 95.

⁵⁶ Twierdzenie to jest parafrazą poglądu E. Warzochy, *Ustalenie...*, *op. cit.*, s. 95.

Jeżeli wziąć pod uwagę, że przyznanie dłużnikowi legitymacji procesowej do wytoczenia powództwa o ustalenie negatywne z art. 1028 § 4 k.p.c. finalnie mogłoby usprawnić sporządzenie uzupełniającego planu podziału (nawet gdyby utrzymać brak legitymacji dłużnika do złożenia wniosku o sporządzenie uzupełniającego planu podziału), to postulowane w niniejszym opracowaniu przyznanie dłużnikowi legitymacji procesowej wolne jest od nierzadko formułowanego zarzutu pojmowania interesu prawnego tylko w kategoriach subiektywnej potrzeby udzielenia ochrony sądowej⁵⁷. Skoro interes prawny pełni również funkcję podstawy wyznaczenia legitymacji procesowej⁵⁸, to *de lege ferenda* jej oznaczenie w art. 1028 § 4 k.p.c. wymaga rewizji.

4. Uzupełniający plan podziału

Wprowadzenie regulacji dotyczącej uzupełniającego planu podziału, *nota bene* już przed kilkoma laty postulowanej w doktrynie⁵⁹, wychodzi naprzeciw potrzebom praktyki. Ustawodawca dostrzegł konieczność zadysponowania sumami zgromadzonymi na rachunku depozytowym Ministra Finansów, lecz „zwolnionymi” wskutek prawomocnego ustalenia nieistnienia prawa, na zaspokojenie którego komornik sumy te pozostawił. Jeżeli po uprawomocnieniu się planu podziału okaże się, że nie istnieją wierzytelności lub prawa, na poczet których miały przypaść sumy pozostawione na rachunku depozytowym Ministra Finansów ze wstrzymaniem ich wypłaty, organ egzekucyjny na

⁵⁷ Zarzut taki został postawiony pogładowi E. Warzocha, który przyjął, że w szczególnych sytuacjach także wyłącznie subiektywnie odczuwana przez powoda potrzeba udzielenia mu ochrony sądowej w postaci orzeczenia ustalającego może być przesłanką materialnoprawną do udzielenia tej ochrony (E. Warzocha, *Ustalenie...*, *op. cit.*, s. 52). W doktrynie pogląd ten poddano krytyce (S. Dalka, „*Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*”, Edward Warzocha, Warszawa 1982 [recenzja], *Palestra* 1984, nr 5–6, s. 72. Zob. też H. Wolak, „*Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*”, E. Warzocha, Warszawa 1982 [recenzja], *Palestra* 1984, nr 2, s. 86).

⁵⁸ Ł. Błaszczak, *Znaczenie interesu prawnego w poszukiwaniu ochrony prawnej* [w:] *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, M. Pazdana, M. Tomalaka, Warszawa 2017, s. 49.

⁵⁹ A. Szymańska-Grodzka, *Komentarz do art. 1037 [w:] Kodeks...*, *op. cit.*, Warszawa 2019, s. 1277. W praktyce uzupełniające plany podziału były sporządzane – zob. np.: uzasadnienie postanowienia SR w Białymstoku z dnia 17 stycznia 2020 r., II Co 160/17, *Legalis* nr 2282142; uzasadnienie wyroku SO w Elblągu z dnia 30 stycznia 2013 r., I Ca 12/13, *Legalis* nr 2005706; A. Czarna, *Zaspokojenie wierzytelności...*, s. 159

wniosek wierzyciela sporządza uzupełniający plan podziału (art. 1028¹ § 1 k.p.c.). W uzupełniającym planie podziału uwzględnia się niezaspokojone wierzytelności osób uczestniczących w prawomocnym planie podziału. Organ egzekucyjny wzywa te osoby do złożenia tytułów wykonawczych wraz z aktualnym zestawieniem objętych nimi należności⁶⁰. Kwoty przypadające zgodnie z uzupełniającym planem podziału uczestnikom, którzy nie przedłożyli po wezwaniu tytułu wykonawczego wraz z aktualnym zestawieniem objętych nim należności, pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów (art. 1028¹ § 2 k.p.c.). Po zaspokojeniu wszystkich wierzycieli część zdeponowanej sumy nieobjętej uzupełniającym planem podziału zwraca się dłużnikowi (art. 1028¹ § 3 k.p.c.).

Na podstawie art. 1024 § 1 pkt 4 k.p.c. w planie podziału należy wymienić nie tylko te sumy, które mają być wypłacone, lecz również sumy, które pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów, ze wskazaniem przyczyn uzasadniających wstrzymanie ich wypłaty. Na rachunku depozytowym Ministra Finansów pozostawia się sumę, która może służyć zabezpieczeniu wierzyciela hipotecznego w przyszłości, z tego względu, że suma hipoteki wpisanej do księgi wieczystej przewyższa wartość wierzytelności, a więc hipoteka nie jest jeszcze wyczerpana. Reszta sumy przypadającej dla wierzyciela hipotecznego, pomniejszona o należność wypłaconą wierzycielowi hipotecznemu, pozostaje na rachunku depozytowym Ministra Finansów aż do ustania stosunku prawnego uzasadniającego korzystanie z hipoteki. Podlega ona wypłacie dopiero po przedstawieniu przez wierzyciela tytułu wykonawczego (art. 1036 § 2 k.p.c.). Inne przypadki pozostawienia sum na rachunku depozytowym Ministra Finansów są określone w art. 1040 § 1–2 k.p.c. Na rachunku depozytowym pozostawia się zatem, po pierwsze, sumę wydzieloną na

⁶⁰ Ustawodawca nie wprowadził żadnego wyjątku w kwestii potwierdzenia prawa do wypłaty zdeponowanej kwoty. Warto przypomnieć, że w orzecznictwie sądów powszechnych zostało wyrażone zapatrywanie, wedle którego: „Z przepisu art. 1036 § 2 k.p.c. nie wynika wprost warunek przedłożenia tytułu wykonawczego jako jedyne dopuszczalnego dowodu istnienia wysokości wierzytelności. Przepis ten nie reguluje kwestii wypłaty kwot złożonych do depozytu sądowego. Wskazuje jedynie, że w sytuacji gdy wierzytelność hipoteczna nie jest stwierdzona tytułem wykonawczym należność przypadająca wierzycielowi hipotecznemu pozostawia się na rachunku depozytowym sądu” – wyrok SA w Gdańsku z dnia 12 lutego 2015 r., I ACa 759/14, Legalis nr 1359200.

zaspokojenie wierzytelności, której uiszczenie zależne jest od warunku zawieszającego albo od wyniku sporu, w którym wierzyciel uzyskał zabezpieczenie powództwa. Po drugie zaś sumę wydzieloną na zaspokojenie wierzytelności zależnych od warunku rozwiązującego, jeżeli – z mocy istniejącego między wierzycielem a dłużnikiem stosunku prawnego – to na wierzycielu ciąży obowiązek zabezpieczenia zwrotu.

W razie „zwolnienia” z depozytu oznaczonej sumy, drogą kontynuacji dotychczasowego postępowania podziałowego, przeprowadzany jest podział uzupełniający. W uzupełniającym planie podziału uczestniczą tylko wierzyciele uczestniczący w prawomocnym planie podziału, których wierzytelności nie zostały na jego podstawie zaspokojone. Plan uwzględnia niezaspokojone wierzytelności osób uczestniczących w prawomocnym planie podziału. Krąg uczestników uzupełniającego planu podziału nie uwzględnia przyłączenia się nowych wierzycieli, tj. niebędących uczestnikami postępowania podziałowego przeprowadzonego na podstawie prawomocnego planu podziału⁶¹. Aktualna regulacja uzupełniającego planu podziału budzi zastrzeżenia na dwóch zasadniczych płaszczyznach. Po pierwsze, organ egzekucyjny nie sporządza uzupełniającego planu podziału z urzędu, a wniosek o jego sporządzenie ma charakter konstytutywny. Nie można zatem wykluczyć przypadków, gdy mimo nieistnienia wierzytelności lub praw, na poczet których miały przypaść sumy zabezpieczone na rachunku depozytowym Ministra Finansów, uzupełniający plan podziału nie zostanie sporządzony z powodu braku wniosku, względnie złożenia wniosku bezskutecznego. Oczywiście problemy te nie powstaną, gdy po uprawomocnieniu się planu podziału powództwo o ustalenie negatywne wytoczy wierzyciel niezaspokojony zgodnie z prawomocnym planem podziału, który następnie sam złoży wniosek do komornika o sporządzenie uzupełniającego planu podziału. Literalnie należy przyjąć, że legitymowanym do złożenia wniosku jest każdy wierzyciel, natomiast wydaje się, że ustawodawca miał na względzie przyszłego uczestnika uzupełniającego planu

⁶¹ Należy podzielić zatem stanowisko A. Szymańskiej-Grodzkiej, *Komentarz do art. 1028¹ [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szancylły, Warszawa 2023, s. 1598.

podziału, tj. wierzyciela, któremu według prawomocnego planu podziału nie przypadły żadne kwoty⁶². Drugim zasadniczym zastrzeżeniem do aktualnej regulacji uzupełniającego planu podziału jest zawężenie kręgu podmiotów legitymowanych do żądania sporządzenia tego planu, które eliminuje z niego dłużnika. *A contrario* do art. 1028¹ § 1 k.p.c. dłużnik nie jest podmiotem legitymowanym do złożenia wniosku wskazanego w tym przepisie. Pozbawienie dłużnika legitymacji do złożenia konstytutywnego wniosku o sporządzenie uzupełniającego planu podziału osłabia efektywność nowo wprowadzonego modelu postępowania podziałowego.

Suma podlegająca podziałowi uzupełniającemu to suma wierzytelności i praw nieistniejących. Należy przez to rozumieć w szczególności: wierzytelności i prawa, zabezpieczone poprzez pozostawienie sum na rachunku depozytowym Ministra Finansów, które nie istniały już w chwili zdeponowania sum przeznaczonych na ich zaspokojenie, wierzytelności i prawa, które wygasły, bądź też w drodze powództwa z art. 1028 § 4 k.p.c. doszło do ustalenia ich nieistnienia. Uzupełniający plan podziału może dotyczyć także kwot pozostawionych na rachunku depozytowym Ministra Finansów na zaspokojenie przyszłych należności alimentacyjnych, tj. kwot tworzących „fundusz żelazny” (art. 1025 § 2¹ i 3² k.p.c.), a jeszcze niepodjętych, jeżeli depozyt ten nie znajdzie pokrycia w wierzytelności alimentacyjnej z powodu wygaśnięcia lub nieistnienia obowiązku alimentacyjnego⁶³.

Sumy zdeponowane na rachunku depozytowym Ministra Finansów zabezpieczają należności konkretnych wierzycieli, stąd też organ egzekucyjny nie zwraca ich dłużnikowi nawet wówczas, gdy wierzyciele ci, po wezwaniu przez komornika, nie składają tytułów wykonawczych z aktualnym zestawieniem

⁶² Jeżeli zatem prawomocnie ustalono nieistnienie wierzytelności wymienionych w art. 1025 § 1 pkt 2¹ k.p.c., wierzyciel alimentacyjny nie jest legitymowany do żądania sporządzenia uzupełniającego planu podziału, lecz legitymacja ta przysługuje innym wierzycielom niezaspokojonym według planu prawomocnego. Należy przyjąć, że krąg podmiotów uprawnionych do wytoczenia powództwa o ustalenie negatywne z art. 1028 § 4 k.p.c. powinien pokrywać się z kręgiem podmiotów legitymowanych do żądania sporządzenia uzupełniającego planu podziału, a to z uwagi na ścisłą zależność między tym powództwem a sporządzeniem uzupełniającego planu podziału.

⁶³ M. Pietrzyk, *Co nowego...*, *op. cit.*, s. 599; M. Dziurda, *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 553; A. Szymańska-Grodzka, *Komentarz do art. 1028¹ [w:] Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1598.

objętych nimi należności. Kwoty przypadające zgodnie z uzupełniającym planem podziału uczestnikom, którzy nie przedłożyli tytułów wykonawczych wraz z aktualnym zestawieniem objętych nimi należności, pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów (art. 1028¹ § 2 zd. 3 k.p.c.). Dłużnikowi zwraca się część zdeponowanej sumy nieobjętej uzupełniającym planem podziału dopiero po zaspokojeniu wszystkich wierzycieli. Ustawodawca nie wskazał, przez jaki okres zdeponowane sumy „oczekują” na złożenie tytułów wykonawczych wraz z aktualnym zestawieniem objętych nimi należności, co koresponduje z dotychczasową dyspozycją przepisów art. 1032 § 2 k.p.c. oraz art. 1034 k.p.c. w zw. z art. 1032 § 2 k.p.c.⁶⁴ Dla zapewnienia sprawności postępowania podziałowego, a szerzej jego efektywności, można jednak rozważyć wprowadzenie terminu (w znaczeniu okresu do dokonania czynności postępowania) dla realizacji tego wezwania, co stanowi kontrpropozycję do postulatu pominięcia takich wierzycieli w podziale uzupełniającym⁶⁵. Dopiero po bezskutecznym upływie terminu zasadne byłoby „zwolnienie” sum zdeponowanych dla wierzycieli, którzy nie realizują wezwania organu egzekucyjnego (art. 1028¹ § 2 k.p.c.), i objęcie ich podziałem uzupełniającym.

5. Podsumowanie

Powyższe rozważania miały na celu analizę i ocenę wybranych regulacji dotyczących postępowania w przedmiocie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Najdonioślejszym aspektem nowelizacji k.p.c. z 2023 r. jest wprowadzenie *sui generis* zabezpieczenia niewymagalnych świadczeń alimentacyjnych w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Z uwagi na zastrzeżenia dotyczące

⁶⁴ W doktrynie odnotowano w tym przypadku brak terminu na złożenie tytułu wykonawczego, uprawniającego do pobrania kwoty z rachunku depozytowego – A. Szymańska-Grodzka, *Komentarz do art. 1032 [w:] Kodeks..., op. cit., s. 1603*; A. Barańska, *Komentarz do art. 1032 [w:] Kodeks..., op. cit., s. 1247*.

⁶⁵ W doktrynie M. Pietrzyk opowiedział się za tym, by w uzupełniającym planie podziału pominąć wierzycieli, którzy nie składają tytułu wykonawczego wraz z zestawieniem należności (z wyjątkiem na rzecz wierzyciela hipotecznego, który może nie dysponować tytułem wykonawczym) – M. Pietrzyk, *Co nowego..., op. cit., s. 600*. Sytuacja wierzyciela hipotecznego jest szczególna, stąd też w tym przypadku można przyjąć, że realizacja wezwania, o którym mowa w art. 1028¹ § 2 k.p.c., polegałaby na wskazaniu przyczyn niezłożenia tytułu wykonawczego, co stanowiłoby ochronę przed utratą prawa do zdeponowanej sumy, względnie jej przypadkiem na rzecz Skarbu Państwa.

ram konstrukcyjnych „funduszu żelaznego”, można poddać pod dalszą dyskusję kilka propozycji zmian, zaprezentowanych już we wcześniejszej części niniejszego opracowania. Jedną z nich jest ograniczenie zastosowania przepisów o „funduszu żelaznym” do egzekucji z nieruchomości, tak aby nie pogłębiać stanu niezaspokojenia wierzycieli uczestniczących w podziale w tych przypadkach, gdy plan podziału sporządza się właśnie z tego względu, że suma uzyskana przez egzekucję świadczeń pieniężnych nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli. Z uwagi na sygnalizowane już mankamenty tej propozycji warto rozważyć również inny kierunek zmian, uwzględniający potrzebę optymalizacji miernika wysokości sumy zabezpieczonej na rachunku depozytowym Ministra Finansów (sumy „funduszu żelaznego”). Dysonans między wartością zasądzonych świadczeń alimentacyjnych, a sumą pozostawioną na rachunku depozytowym Ministra Finansów przypadającą na poczet należności alimentacyjnych niewymagalnych w dniu sporządzenia planu podziału, nie tylko prowadzi do znacznego osłabienia skuteczności egzekucji, lecz również wywołuje pytanie o zasadność przyjętego *legis latae* rozmiaru zabezpieczenia tych należności. Wierzyciele alimentacyjni mogą wszak skorzystać ze zdeponowanych kwot jedynie w granicach przysługujących im wierzytelności.

Na pozytywną ocenę zasługują natomiast regulacje dotyczące powództwa o ustalenie nieistnienia prawa objętego prawomocnym planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji (art. 1028 § 4 k.p.c.). Za pożądane należy jednak uznać rozszerzenie kręgu podmiotów legitymowanych do wytoczenia tego powództwa. Pominięcie legitymacji procesowej dłużnika nie jest uzasadnione ani postulatem efektywności postępowania podziałowego, ani ramami konstrukcyjnymi tego rodzaju powództwa. Aprobując wypada również ocenić regulację uzupełniającą planu podziału w zakresie, w jakim urzeczywistnia on prawo do egzekucyjnego zaspokojenia wierzycieli hipotecznych mających gorsze pierwszeństwo, jak też pozostałych wierzycieli niezaspokojonych według prawomocnego planu podziału (w tym również wierzycieli, którzy do tego planu zgłosili się w terminie przewidzianym w art. 1036 k.p.c.). Mankamentem uzupełniającego planu podziału, potencjalnie przedłużającym postępowanie podziałowe, jest natomiast wprowadzenie obowiązku pozostawienia

na rachunku depozytowym Ministra Finansów kwot dla wierzycieli poprzednio niezaspokojonych, którzy mimo wezwania komornika nie złożyli tytułów wykonawczych wraz z zestawieniem objętych nimi należności. Praktyczne zastosowanie uzupełniającego planu podziału małeje wreszcie w kontekście konstytucyjnego, nie zaś deklaracyjnego, wniosku o jego sporządzenie. Ustawodawca nie przewidział niestety rozwiązania umożliwiającego sporządzenie uzupełniającego planu podziału przez komornika z urzędu, czy na wniosek pochodzący również od dłużnika, co mogłoby stanowić czynnik usprawniający przebieg postępowania podziałowego. Nowelizacja k.p.c. z 2023 r. nie zamyka zatem dyskusji nad sposobami wzmocnienia efektywności postępowania w przedmiocie podziału sumy uzyskanej z egzekucji.

STRESZCZENIE Zmiany w postępowaniu o podział sumy uzyskanej z egzekucji – uwagi wybrane

Na mocy nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego, przeprowadzonej ustawą z dnia 9 marca 2023 r., nastąpiła istotna reforma postępowania w przedmiocie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Celem niniejszego opracowania jest ocena wybranych aspektów tej nowelizacji. Analizie poddano zmianę kolejności zaspokojenia wierzytelności z kwoty uzyskanej z egzekucji, dokonując przedstawienia głównych zastrzeżeń pojawiających się na tle obecnego kształtu przepisów o „funduszu żelaznym” (art. 1025 § 1 pkt 2¹, § 3², § 7–8 k.p.c.). Omówiono też regulację powództwa o ustalenie nieistnienia prawa, o którym mowa w art. 1028 § 4 k.p.c., oraz ramy konstrukcyjne uzupełniającego planu podziału (art. 1028¹ k.p.c.). Opracowanie stanowi głos w istniejącej już w doktrynie dyskusji na temat nowego kształtu postępowania podziałowego. W artykule wykorzystano dogmatyczno-prawną metodę badawczą.

Słowa kluczowe: postępowanie egzekucyjne, hipoteka, nowelizacja, plan podziału, alimenty

ABSTRACT Changes in Proceedings Concerning the Allocation of an Amount Obtained as a Result of Enforcement Proceedings – Selected Comments

dr Joanna Derlatka, Department of Civil Law, Civil Procedure Law and Labour Law,
Faculty of Law and Social Sciences, Jan Kochanowski University
in Kielce; advocate; ORCID 0000-0002-2633-4151

On the basis of the amendment to the Civil Procedure Code, which is enforced by the act of 9 March 2023, the proceedings concerning the allocation of an amount obtained as a result of the enforcement proceedings have been reformed substantially. The purpose of this article is to

assess selected aspects of the amendment. The author analyses a change in the sequence of debt repayment with the amount obtained as a result of the enforcement proceedings by presenting major reservations arising from the present text of the regulations on the "emergency fund" (Art. 1025 § 1.2¹, § 3², § 7–8 of the Civil Procedure Code). The article also discusses the regulations on actions for a negative declaration referred to in Art. 1028 § 4 of the Civil Procedure Code, and the structure of the supplementary allocation plan (Art. 1028¹ of the Civil Procedure Code). It presents an opinion in the existing doctrine of a discussion on the new shape of allocation proceedings. The article uses a dogmatic and legal research method.

Keywords: enforcement proceedings, mortgage, amendment, allocation plan, maintenance

Bibliografia/References

- Antkiewicz A., *Odsetki od sum depozytowych na rachunkach bankowych sądów*, PPE 2009, nr 9.
- Barańska A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019.
- Barańska A., Kostwiński M., *Komentarz do art. 1028 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, S. Cieślaka, Warszawa 2024.
- Bartz A.W., *Pytanie nr 57. Czy wierzytelności i prawa, zabezpieczone hipotecznie po wpisie o wszczęciu egzekucji, mają być z sumy, uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości, zaspokojone dopiero po należnościach wierzyciela egzekwującego?*, PPC 1934, nr 9.
- Błaszczak Ł., *Znaczenie interesu prawnego w poszukiwaniu ochrony prawnej [w:] Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, M. Pazdana, M. Tomalaka, Warszawa 2017.
- Borek M., *Komentarz do art. 1083 k.p.c. [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian, t. 2*, pod red. T. Zembrzuskiego, Warszawa 2020.
- Cieślak S., *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013.
- Czarna A., *Zaspokojenie wierzytelności w postępowaniu o podział sumy uzyskanej z nieruchomości [w:] Efektywność egzekucji sądowej w świetle kolejnej zmiany Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonej ustawą z 9.3.2023 r.*, pod. red. K. Markiewicza, Warszawa 2024.
- Dalka S., „*Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*”, Edward Warzocha, Warszawa 1982 [recenzja], Palestra 1984, nr 5–6.
- Derlatka J., *Uprzywilejowanie wierzycieli w podziale sumy uzyskanej z egzekucji sądowej – uwagi konstytucyjne i procesowe*, PPK 2024, nr 2(78).
- Drabik M., *Komentarz do art. 1083 [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023.

Duminică R., *The principle of non-retroactivity of the law in the Romanian civil code*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały 2020, nr 1(26).

Dziurda M., *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do zmian z 2023 roku*, Warszawa 2023.

Feliga P., *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ k.p.c.)* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej k.p.c.*, pod red. P. Ryłskiego, Warszawa 2020.

Jagiela J., *Komentarz do art. 820³* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–109⁵¹*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.

Jaślikowski M., Krakowiak M., *Odsetki od sum depozytowych na rachunkach bankowych sądów w planie podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości*, M.Prawn. 2010, nr 16.

Kościółek A., *Zabezpieczenie należności alimentacyjnych przyszłych w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji (fundusz żelazny)*, PPE 2024, nr 1.

Kunicki I., *Elektroniczna licytacja ruchomości z sądowym postępowaniem egzekucyjnym*, Warszawa 2019.

Kunicki I. [w:] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2023.

Marcewicz-Kochnio O., *Komentarz do art. 820³* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2017.

Marciniak A., *Komentarz do art. 1083* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–109⁵¹*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.

Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023.

Markiewicz K., *Skutki złożenia uzyskanej w toku zabezpieczenia kwoty pieniężnej na rachunku depozytowym (art. 808 KPC)*, M.Prawn. 2020, nr 20.

Michalska-Marciniak M., *Zawieszenie postępowania egzekucyjnego przez komornika na wniosek wierzyciela lub dłużnika* [w:] *Zawieszenie sądowego postępowania egzekucyjnego. Podstawy i skutki*, pod red. J. Jagiły, Sopot 2023.

Mikołajewicz J., *Pojmowanie „państwa prawnego” w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej* [w:] *Polskie dyskusje o państwie prawa*, pod red. S. Wronkowskiej, Warszawa 1995.

Pietrzyk M., *Co nowego w postępowaniu o podział sumy uzyskanej z egzekucji*, M.Prawn. 2023, nr 9.

Rawczyński P., *Komentarz do art. 1083* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Ryłskiego, A. Olasia, Legalis 2023.

Szachta J., *Kilka uwag na temat elektronicznej licytacji nieruchomości*, M.Prawn. 2022, nr 18.

Szymańska-Grodzka A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023.

Śmieja A., *Zalety i słabości hipoteki na tle ogólnej charakterystyki instytucji*, Rejent 1995, nr 1.

Uliasz M., Woźniak Z., *Podział sumy uzyskanej z egzekucji [w:] System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2020.

Warzocha E., *Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1982.

Wolak H., „*Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*”, E. Warzocha, Warszawa 1982 [recenzja], Palestra 1984, nr 2.